

ÅSNEN 3 OCH DEL AV ÅRSTA 1:1

KULTURHISTORISK KONSEKVENSANALYS

INFÖR UPPRÄTTANDE AV DETALJPLAN

STOCKHOLMS STAD OCH LÄN

PAUL WILUND & MIKA BLOMQVIST 2022-12-21 REV 2023-02-23

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB
www.wa2.se
kontoret@wa2.se
Nybrogatan 81 | 114 41 Stockholm
tel. 08-23 19 39

Karta vilken visar de två utredningsområdena, till vänster "bus 1" och till höger "bus 2". Illustration hämtad ur presentationsmaterial framtaget av Bergkrantz Arkitektur

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB
www.wa2.se
kontoret@wa2.se
Nybrogatan 81 | 114 41 Stockholm
tel. 08-23 19 39

I. Bakgrund

Följande antikvariska konsekvensanalys är upprättat av Paul Wilund och Mika Blomqvist , Wilund arkitekter & antikvarier AB på uppdrag av Calle Hjerstrand Brensén, Bergkrantz Arkitektur.

Bakgrunden är att en markanvisning har givits för rubricerade fastigheter och ett planarbete har inletts i syfte att möjliggöra nybyggnation av två flerbostadshus på två platser vid Sköntorpsvägen i stadsdelen Årsta. Detta sker på uppdrag av Fortis fastigheter AB. Planen uppskattas totalt kunna ge ett tillskott på ca 65 nya bostäder.

Inom ramen för arbetet inför planbesked har en antikvarisk konsekvensanalys efterfrågats.

Paul Wilund
Arkitekt MSA, Bebyggelseantikvarie SPBA, fil.kand.
Certifierad sakkunnig kulturvärden (KUL2)

Wilund arkitekter & antikvarier AB
Nybrogatan 81
114 41 Stockholm
08-231939 & 070-6639639
kontoret@wa2.se
www.wa2.se

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB
www.wa2.se
kontoret@wa2.se
Nybrogatan 81 | 114 41 Stockholm
tel. 08-23 19 39

2. Avgränsning

Denna konsekvensbeskrivning omfattar två ytor där Fortis fastigheter AB har fått en markanvisning. Den ena är en del av den nuvarande fastigheten Åsnen 1 och den andra en del av fastigheten Årsta 1:1.

Konsekvensbeskrivningen analyserar hur en eventuell byggnation enligt de tidiga skisser som presenterats bedöms påverka fastigheternas och stadsdelens kulturmiljövärden, samt vilken inverkan ombyggnaden skulle få på riksintressets värdekärna och hur den föreslagna förtätningen skulle leva upp till förvanskingsförbudet och kraven på anpassat underhåll och varsamhet i plan- och bygglagen.

3. Underlag för konsekvensbeskrivningen

Någon antikvarisk förundersökning eller kulturmiljöanalys har inte tagits fram inom ramen för projektet.

Som underlag i övrigt har handlingen *Sköntorpsvägen 2022-10-10* av Bergkrantz arkitekter och Fortis fastigheter använts. Handlingen redovisar föreslagen utformning av den nya bebyggelsen.

4. Författningsskydd

FORNMINNEN

Inga registrerade fornlämningar finns på någon av de utpekade ytorna för ny bebyggelse. Den östra ytan ligger dock i anslutning till en rest av en agrar odlingsmark av fossil karaktär.

RIKSINTRESSEN

Ingen av de föreslagna ytorna ingår i riksintresse för kulturmiljövården.

DETALJPLANER

Gällande plan är PL 2353 vilken vann laga kraft 1940-11-22. I planen så utgörs aktuella ytor av ej exploaterade markytor med användningen park eller planterad allmän plats (naturmark). Närliggande byggnader saknar skydds- eller varsamhetsbestämmelser i denna plan.

Invid den östra ytan finns en plan för Åsnen 2 (2010-218-54). Vilken ersatte PL 5640 från 1960 och delar av PL 2353 från 1940. Syftet med denna detaljplan var att möjliggöra för en om- och tillbyggnad, samt ny användning av den befintliga byggnaden för garage och småindustri på Åsnen 2, samt möjliggöra ett nytt bostadshus öster om denna.

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB

www.wa2.se

kontoret@wa2.se

Nybrogatan 81 | 14 41 Stockholm

tel. 08-23 19 39

I närheten, men ej i direkt anslutning till de aktuella ytorna finns dels DP 2009-02450-54 vilken upprättades i samband med infillprojektet vid Skagersvägen 22-26 mellan Hus 1 och Hus 2 samt PL 2006-16042 vars syfte var att möjliggöra infill med två punkthus på fastigheten Säven 4 straxt öster om Hus 2.

Norr om hus 1 ligger ett tidigare parkområde som exploaterades med infillbebyggelse med bostäder och en barnstuga på 1980-talet under DP 8424.

STOCKHOLMS STADSMUSEUMS KLASIFICERING AV ANGRÄNSANDE BEBYGGELSE

Stockholms stadsmuseum har tre nivåer på kulturhistorisk klassning. Den högsta klassen är blå. Sedan kommer grön klass och sedan gul.

Blå och grön kan kopplas till PBLs förvanskningförbud i 8 Kap 13 §. Inom det område som ingår i denna konsekvensbeskrivning finns endast grön- och gulklassade byggnader och områden. Grön klass innebär att bebyggelsen anses vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Gult är den tredje, dvs lägre nivån som används vid klassificering. Gult innebär att bebyggelsen bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden och/eller ha visst kulturhistoriskt värde.

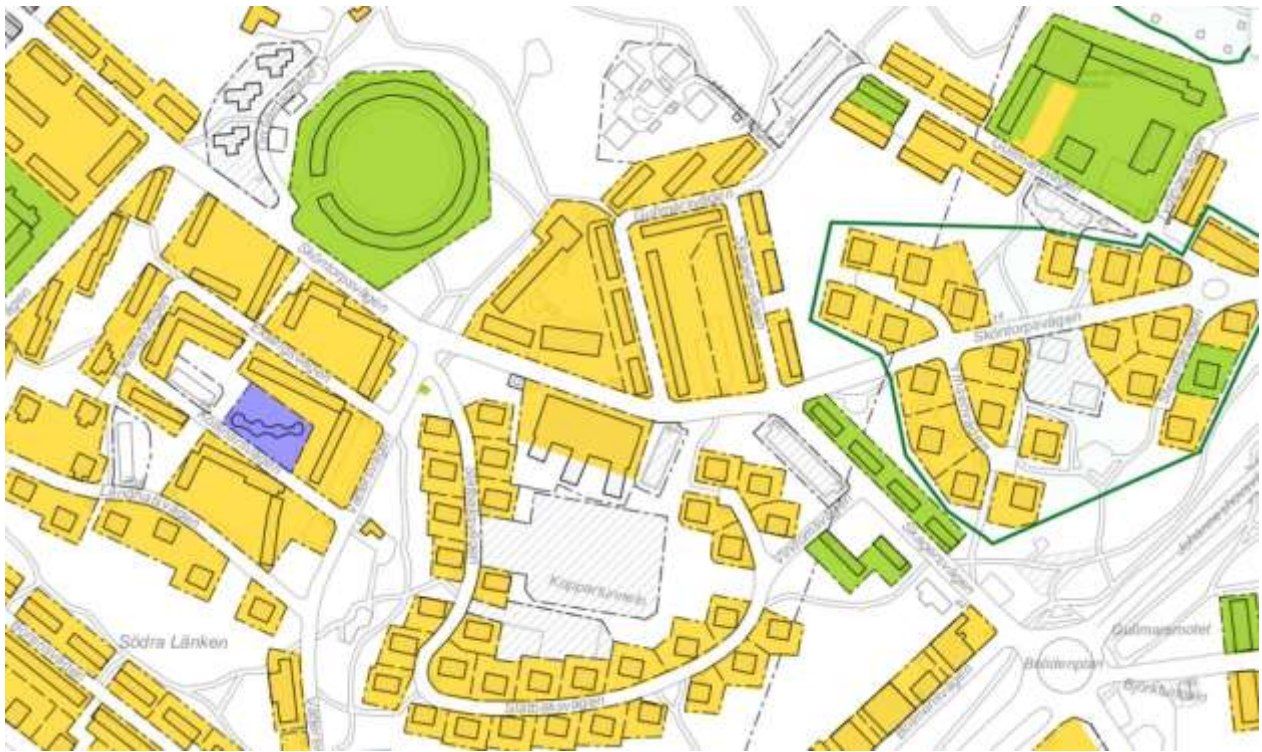
”Hus 1 KV Åsnen”

Bebyggelsen kring hus 1 är genomgående gulklassade med undantag av kioskbyggnaden på Vättersvägen 1 som har den högre gröna klassningen.

”Hus 2 vid KV Tolken”

Bebyggelsen i kvarteren kring Ymervägen / Steningevägen, dvs KV Tolken, Rungeln, Ymsen, Fegen m.fl. har genomgående klassats som gul klass av Stockholms stadsmuseum. Bebyggelsen har dock på kvarters- eller områdesnivå klassificerats med grön klass, vilket kan avläsas som att området som helhet har ett högt värde medan de enskilda byggnaderna inte i sig är på samma nivå.

Barnrikehusen längs Skagersvägen har givits grön klass av Stockholms stadsmuseum.

Utsnitt ur klassificeringskartan.

PBL

Förvanskningsförbudet

Då området kring Ymsenvägen / Steningevägen bedöms ha ett särskilt kulturhistoriskt värde så skall förvanskningsförbudet i PBL 8 Kap 13§ tillämpas.

PBL 8 Kap 13§

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

- 1. anläggningar som är bygglönspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,*
- 2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,*
- 3. allmänna platser, och*
- 4. bebyggelseområden.*

Krav på underhåll PBL Kap 8§14

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet skall anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras. //

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB

www.wa2.se

kontoret@wa2.se

Nybrogatan 81 | 114 41 Stockholm

tel. 08-23 19 39

PBL Kap 8§17

Ändring av en byggnad ska utformas varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturbistoriska och konstnärliga värden.

Förvanskningförbudet gäller vid alla ändringar, såväl exteriört som interiört, och oberoende av om en åtgärd är bygglovs- eller anmälningspliktig eller inte.

PBL 2 Kap 6§

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

- 1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan,*
- 2. skydd mot uppkomst och spridning av brand och mot trafikolyckor och andra olycksbändelser,*
- 3. åtgärder för att skydda befolkningen mot och begränsa verkningarna av stridsbandlingar,*
- 4. behovet av hushållning med energi och vatten och av goda klimat- och hygienförhållanden,*
- 5. möjligheterna att hantera avfall,*
- 6. trafikförsörjning och behovet av en god trafikmiljö,*
- 7. möjligheter för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att använda området, och*
- 8. behovet av framtida förändringar och kompletteringar.*

Första stycket gäller också i fråga om skyltar och ljusanordningar.

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturbistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Lag (2014:477)

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB

www.wa2.se

kontoret@wa2.se

Nybrogatan 81 | 14 41 Stockholm

tel. 08-23 19 39

5. Historik och nulägesbeskrivning

ALLMÄNT

Den nuvarande stadsdelen Årsta utgjorde tidigare en huvudsakligen skogsklädd äga, varav den största delen mot väster låg under Årsta gård medan vissa partier mot öst hörde till Johanneshov och Hammarby. Gränsen mellan gårdarna gick precis öst om den förslagna platsen för hus 2.

Årsta gård såldes till Stockholms stad 1905 och 1913 inkorporerades hela Brännkyrka socken i Stockholms stad.

Karta upprättad kring 1919 visande Årstaområdets topografi vid den tid då Stockholms stad köpte marken. Både läget för hus 1 vid en bergknalle med berg i dagen och hus 2 som ligger invid en ängsmark kan avläsas redan på denna karta. Källa Kartrummet Stockholms universitet.

Utbyggnaden av den nuvarande stadsdelen planerades under 1930-talet av Albert Lillienberg. Denna plan kom dock att omarbetas av Lillienberg och den reviderade planen som kom att användas vid utbyggnaden utkom år 1939.

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB
www.wa2.se
kontoret@wa2.se
Nybrogatan 81 | 114 41 Stockholm
tel. 08-23 19 39

Den omarbetade planen utformades efter funktionalistiska principer med höga punkthus i löst samlade grupper på områdets höglänta delar och låga lamellhus på mer låglänt mark. Detta planförhållande byggde både på idén om att accentuera terrängen och på det förhållandet att lamellhusen krävde relativt plan mark för att kunna byggas medan punkthusen genom sitt mindre fotavtryck kunde placeras på mer kuperad terräng.

Området började byggas i öst och denna etapp skedde huvudsakligen mellan 1943 och 1947, dvs under andra världskriget. Huvuddelen av området uppfördes av Riksbyggen, HSB och Familjebostäder. Efter ca 10 år uppfördes Årsta Centrum och Skälderviksplan. Sista etappen var den mer storskaliga bebyggelsen vid Valla gårde som uppfördes med start vid 1950-talets slut och pågick in på 1960-talet.

Bebyggelsen består av en blandning av smalhus, tjockhus och punkthus. Bebyggelsen planerades i grupper med samma hustyp vilka exploaterades av en byggherre. Bebyggelsegrupperna förlades åtskilda av parkbälten. Detta har skapat en varierad och luftig stadsbild.

Bebyggelse längs Slätbaksvägen på HSBs del av Årstaterrassen. Foto Sune Sundabl ur Arkedes samlingar.

Detta var den svenska tolkningen av de Corbusianska idéerna om ”hus i park”, punkthus och smalhus i sparad nordisk skog. Parkerna bestod därmed huvudsakligen av naturmark avsedd för ”sport, friluftsliv och lek”. Det skapades dock även mer trädgårdsliknande parker närmast bebyggelsen.

Trots det relativt öppna byggnadssättet och den sparade naturmarken ansågs planen beskriva ett ”intensivt nyttjande” av marken. Detta motiverades bland annat med områdets närhet till innerstaden. Troligen avsåg man med begreppet intensivt nyttjande bland annat det faktum att bebyggelsen bestod endast av flerfamiljshus eller hyreshus vilket var en kontrast till de närliggande villaområdena.

I planeringen fanns en önskan om att skapa ett gott demokratiskt samhälle och uppmuntra till delaktighet och engagemang i det egna grannskapet genom att dela upp staden i mindre enheter. Man strävade även efter att motverka den urbana rotlöshet och alienering som ansågs kunna uppkomma som en följd av den stora inflyttningen till städerna, och som kunde leda till social oro.

I Årsta var tanken ännu delvis experimentell och när grannskapets centrum vid Årsta torg planerades så var en av de stora frågorna hur man skapade en plats där (de nyinflyttade) människorna kunde mötas. Ett av svaren blev grannskapsenheten som bedömdes vara en lagom stor enhet för att kunna skapa möten och trygghet.

Årsta var en av de tidigaste förorterna som planerades utifrån den så kallade grannskapsidén. Grannskapsenheterna sågs som planeringstekniska verktyg för att fördela ner stora stadsstrukturer till mindre enheter. Varje enhet var tänkt att innehålla det den moderna människan behövde till vardags i form av bostäder, parker, butiker, skolor och annan samhällsservice, kyrkor etc. Grannskapsenheterna fördelades sedan ner på än mindre enheter där enklare daglig service fanns.

Under efterkrigstiden tillkom ett mindre antal bostäder i Årsta inom ramen för de ursprungliga grannskapsenheterna, så att större luckor inom de olika områdena bebyggdes, men grönstråken mellan områdena bibehölls.

Årsta saknade länge spårbunden kollektivtrafik. Sköntorpsvägen kom att bli en del av sträckningen för matarbussar i Årsta. Vissa busslinjer på Sköntorpsvägen trafikerades med trådbussar.

Stadsdelens södra del betjänas sedan tidigt 2000-tal av spårvägen Tvärbanan, som i stor utsträckning följer det gamla industrispåret mellan stambanan i Västberga och Slakthusområdet. I stadsdelens mitt, norr om industrispåret och centrum, fanns fram till 1980-talet ett reservat för tunnelbana som aldrig utfördes, när detta reservat hävdes så nyttjades detta för förtätningar.

Trådbuss på linje 90 i Årsta fotograferad 1964 av Håkan Trapp. I bakgrunden barnrikehusen längs Skagersvägen samt punktbussen vid Ymsenvägen där bus 2 föreslås.

I december 1987 godkände Stockholms kommunfullmäktige ett upprustningsprogram för stadsdelen Årsta. Stadsdelen hade då en åldrande befolkning och ett vikande befolkningsunderlag för den service som ansågs behövas. I detta program föreslogs ytterligare kompletterande bebyggelse som en lösning på de demografiska problemen. Denna var bland annat placerad rakt norr om hus 1, i det som kom att bli kvarteret Åsunden. Detaljplanen är från 1988 och kom att uppföras kort därefter. Det nya området planerades med högre hus mot nordväst och lägre mot syd för att inte påverka ljusförhållandena i den äldre bebyggelsen längs Gullmarsvägen negativt.

I programmet föreslås flera förtätningsprojekt i syfte att skapa ett bättre underlag för social och kommersiell service i området. Flera av dessa genomfördes sedan. De aktuella planområdena ingick inte i programmet.

Under de följande decennierna har stadsdelen förtätats efter tre olika principer, som till viss del går på tvärs mot det ursprungliga planmönstret.

Dels har ”mellanrum” mellan olika mindre enheter inom stadsdelen bebyggts med hus med en liknande typologi som de ursprungliga, bland annat genom att ett tidigare markreservat för tunnelbana, som också

fungerade som avgränsning, bebyggts. På ett liknade sätt så har punkthusgrupperna öster om ”hus 2” kompletterats med två punkthus i kvarteret Säven. Denna förtätningsprincip har inneburit att avgränsningarna mellan de mindre enheterna i stadsdelen på flera ställen gjorts mindre avläsbara, samtidigt som skalan och typologin på bebyggelsen har bibehållits.

Dels har mindre områden med modern kvartersstad uppförts längs det s.k. Årstastråket, främst vid korsningen Johanneshovsvägen/Årstavägen. Detta tillvägagångssätt innebär å ena sidan att en ny och främmande typologi introducerats i området, men å andra sidan är det, genom att det är tydligt att detta är ett senare tillägg. Delvis har dessa tillägg bibehållit möjligheten att avläsa den ursprungliga modernistiska planeringen i de områden som bevaras.

Den sista förtätningsprincipen utgår ifrån adderandet av enskilda byggnader i en tydligt samtida arkitektur avsedd att illustrera den nya bebyggelsen som tillägg vilka är tydligt avläsbara. Exempel på detta är tex Ylen 1, Åsnen 4 och Åsnen 2.

Korsningen Sköntorpsvägen Gullmarsvägen med tre olika infillprojekt från olika tider, det är dels garage och kontorshuset från 1959 med Bergkrantz Arkitekturs påbyggnader med fritt placerade skivhus från 2016 i Kv Åsnen 2. Till vänster KV Åsnen 4 från 2015.

HUS I KV ÅSNEN

Hus 1 är beläget i korsningen mellan Sköntorpsvägen, Vättersvägen och Slätbaksvägen. Platsen är i dag en lägre bergknalle med en skärning mot Sköntorpsvägen i norr. Mot väst och syd är berget naturformat.

Platsen är igenkännbar på äldre kartor där den anges som berg i dagen. Troligen var det detta förhållande som utgjorde motiv för att spara ytan då området ursprungligen exploaterades. Bergknallen blev en vägdelare mellan Sköntorpsvägen och Slätbaksvägen. Platsen kom även att innebära en övergång mellan det mer ordnade och parkliknade naturstråket i dalgången längs Vättersvägen och den orörda Årstaskogen i norr.

I den ursprungliga stadsplanen var korsningen Sköntorpsvägen/Vättersvägen en plats där bebyggda områden mötte Årstaskogen i norr vilken här hade en dalgång med en väg ner mot vattnet. Den ursprungliga bebyggelsen grupperade sig söderut med mindre punkthus längs Slätbaksvägen och lamellhus längs Vättersvägen.

Väster om platsen ligger kvarteret Eklången med ursprungligen putsade gårdsbildande låga skivhus uppförda av Riksbyggen 1944-45. Dessa hus är renoverade och tilläggsisolerade och balkongerna byttes kring år 1991.

Söder om platsen ligger KV Vättern med mindre fristående låga punkthus med 4 lägenheter per plan. Husen är ritade av KF arkitektkontor för Riksbyggen 1943 och de är bland de första husen som uppfördes i Årsta. Detta kvarter kallades för "Årstaterrassen" och det var mycket uppmärksammat i tiden. Husen hade från början eleganta fasader i rött tegel. Dessa hus renoverades kring 1990 med nya tilläggsisolerade fasader, nya fönster och balkonger.

Öster om platsen ligger ett kontors- och industrihus vilket uppfördes 1959 för Peugeot efter ritningar av Stig Dränger, detta hus har sedan byggts om och till med 3 fritt placerade skivhus på taket ritade av Bergkrantz arkitekter genom Anders Bergkrantz 2016.

Norr om platsen ligger Årstaskogen, och de på 1980-talet uppförda infillbyggnaderna ritade av HJS-arkitekter. 1980-talsbebyggelsen är närmast Sköntorpsvägen radhus i 2 våningar, som ligger ovanför vägens skärning i berget.

Äldre vykort från Pressbyrån som visar punkthusgruppen på Sköntorpsvägen, samt det idag igenbyggda parkstråket mot Steningevägen där de två punkthusen i kv Säven idag är uppförda.

Hus 2 VID KV TOLKEN

Hus 2 är beläget i korsningen Sköntorpsvägen och Skagersvägen. Tomtplatsen är en bergsslätt med relativt vildvuxen naturmark. Nedanför byggplatsen finns en lågt belägen gräsyta som är en rest av det tidigare odlingslandskapet.

Söder om platsen ligger smalhus i ett för tiden enkelt utförande tex utan balkonger, ett s.k. barnrikehus. Dessa hus uppfördes av det allmännyttiga bostadsbolaget Familjebostäder och de ritades av arkitekterna på Stockholms stads fastighetskontors arkitektavdelning 1943.

Norr och nordöst om platsen ligger en grupp på 6 punkthus på en höjd med byggnader med en gemensam planform men varierad detaljarkitektur. Byggnaderna är ritade av arkitekterna Sture Frölén, Björn Hedvall, Backström och Reinius och Archibald Frid. Området uppfördes från år 1946. Detta område kompletterades med två nya punkthus i Kvarteret Säven uppförda kring 2007. Dessa byggnader kom att koppla ihop de två punkthusgrupperna på berget till en större.

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB

www.wa2.se

kontoret@wa2.se

Nybrogatan 81 | 14 41 Stockholm

tel. 08-23 19 39

Norr om platsen ligger i kvarteret Unden ett smalhus vilket ritades av arkitektkontoret Wehjde Ödeén för HSB år 1944.

6. Kulturvärden

Med begreppet kulturvärden avses lite förenklat byggnadens, platsens eller stadens byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga, konstnärliga och arkitektoniska värden. Värdena kan delas upp på dokumentvärden, det vill säga historiskt relaterade värden och upplevelsevärden, det vill säga estetiskt engagerande värden.

Kulturvärdena på de olika platserna skiljer sig åt. För att kunna beskriva dem på ett bra sätt så analyseras de gemensamma värdena initialt och de unika värdena sedan.

GEMENSAMMA VÄRDEN

Årsta som helhet har höga värden. Utgångspunkten för områdets planering kan kopplas till 1930-talets funktionalistiska ideal där man förordade en hög exploatering i den enskilda byggnaden för att frigöra ytorna mellan husen. En annan influens var tidens intresse av kombinationen hälsa och natur, vilken sågs fostra friska och starka medborgare men även ge förutsättningar för lek och idrott inte minst för de unga. Bland de första husen som byggdes i området var s.k. barnrikehus vilka var smalhus avsedda för mindre bemedlade barnfamiljer. En tredje såväl estetisk som praktisk aspekt, som ursprungligen är mycket konsekvent genomförd i Årsta, är att förstärka eller accentuera den naturliga topografin genom att placera högre bebyggelse (punkthus) på höglänta områden och lägre bebyggelse (lamellhus) på låglänta.

Från politiskt håll fanns även en tydlig vision om att skapa ett demokratiskt samhälle med grundläggande bostadskvaliteter och livskvaliteter tillgängliga för alla. Värdet uttrycks i stadsplanestrukturen med dess uppdelning mellan bebyggelsegrupper och naturmark, och kom att bli en förebild för senare svensk stadsplanering.

En annan viktig tanke var den så kallade grannskapstanken, genom indelningen i mindre delar vilka betjänades av lokala butiker, skolor och barnstugor. Dessa enheter kopplades sedan samman till större enheter med ett stadsdelsgemensamt torg, med kyrka, bio och kulturhus. Sammantaget bildade detta den större strukturen där Årsta som helhet skapade en så kallad grannskapsenhet

Kombinationen av framsynt stadsplanering, varierad arkitektur och olika typer av kategoribebyggelse ger sammantaget mycket höga socialhistoriska och samhällshistoriska värden, samt arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden.

KVARTERSNIVÅ / BYGGNADSNIVÅ

På kvartersnivå konstateras att de två föreslagna byggplatserna har olika förutsättningar. Deras respektive värden utöver de ovan beskrivna övergripande värdena beskrivs nedan.

Hus 1 / Plats 1 KV Åsunden

Ur ett kulturmiljöperspektiv så konstateras att platsen idag är förändrad. Dessa förändringar har skett både på byggnadsnivå och på områdesnivå. Det har tillkommit ett kontorshus/verkstadsbyggnad öster om platsen 1959. Sedan sent 1980-tal så är marken på den norra sidan av vägen bebyggd med radhus. Detta är alltså ett område där det har över tid uppförts kompletterande bebyggelse. Ingen närliggande byggnad med undantag för den lilla kiosken bibehåller sina huvuddrag i välbevarat skick. Platsens värden idag består därmed främst av att den visar den övergripande bebyggelsestrukturen genom att utgöra en del av avgränsningen mellan de ursprungliga mindre enheterna Årsterrassen och området Eklångsvägen-Kolsnarsvägen-Långhalsvägen. Platsen utgör på detta sätt en del av kulturmiljön som sparad naturmark.

Hus 2 / Plats 2 Nära KV Tolken

Denna plats är ur ett kulturmiljöperspektiv i stort sett oförändrad sedan stadsdelen uppfördes. Även intilliggande byggnader bevarar sin ursprungliga karaktär och fasadmateriell. Den västra delen av platsen är en mindre parkanläggning som betjänar barnrikehusen vid Skagersvägen och som ligger i den gamla brynzonen mellan den hävdade ängsmarken och de skogiga kullarna. Den östra delen är en skogsklädd brant som avgränsar punkthusen längs Ymsenvägen på höjden i öst från lamellhusen i väst. Platsens värden består idag därmed dels av att en rest av det äldre agrara landskapet här är avläsbart, dels av att den visar den övergripande bebyggelsestrukturen genom att utgöra en del av avgränsningen mellan de ursprungliga mindre enheterna. Platsen utgör på detta sätt en del av kulturmiljön som park- och sparad naturmark.

7. Förslaget

HUS 1 KV ÅSUNDEN

Hus 1 är ett skivhus i fem våningar + vind, entrévåning i i souterräng med front mot Sköntorpsvägen i norr. Skivhuset med sadeltak, består av två sammankopplade volymer, inbördes förskjutna i byggnadshöjd och i förhållande till gatan. Förgårdsmarken är planterad. Mot väst finns det i entréplan möjlighet till en lokal, övriga ytor i entréplanet utgör serviceytor för bostäderna.

HUS 2 NÄRA KV TOLKEN

Hus 2 är ett punkthus i 10 våningar varav en våning i souterräng och en våning med marklinjen delvis ovan bjälkagsnivå. Byggnaden har ett valmat tak. Byggnaden är placerad vinklad i förhållande till Sköntorpsvägen, denna vinkling är hämtad från punkthusen i kvarteret Tolken mfl uppe på höjden. Entrén är på norra sidan

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB

www.wa2.se

kontoret@wa2.se

Nybrogatan 81 | 14 41 Stockholm

tel. 08-23 19 39

mot Sköntorpsvägen där det planeras en liten förplats. I souterrängplanet finns en sekundär entré som vetter mot en trädgård med samvaroyta mot den befintliga parken.

8. Kulturhistoriska konsekvenser

Det noteras att en markanvisning har tilldelats för fortsatt planarbete på båda platserna. Då detta innebär att sannolikheten för att en exploatering kommer genomföras är större, redovisas nedan inte bara konsekvenserna för aktuellt förslag, utan även hållpunkter för en fortsatt bearbetning av förslaget i det fortsatta planarbetet.

STADSDELSNIVÅ

På ett övergripande plan konstateras att det är viktigt att värna den ursprungliga strukturen med gemensamt planerade och uppförda bebyggelsegrupper åtskilda av park- och naturområden. Det konstateras också att det huvudsakligen är på detta strukturella plan som planförslaget innebär en påverkan på kulturmiljön. När förslaget betraktas i ett helhetsperspektiv aktualiseras ofrånkomligen frågan om stadsdelens framtida utveckling i ett större perspektiv (stadsdelsnivå). Förslaget i sig påverkar endast en mindre del sett till stadsdelen som helhet, men när det gäller stadsdelens och kulturmiljöns förändring på ett strukturellt plan måste i någon mån även de kumulativa effekter som en längre tids förtätningstryck innebär beaktas.

HUS I KV ÅSUNDEN

Förslaget att uppföra en ny byggnad utmed Sköntorpsvägen innebär att Sköntorpsvägen i det aktuella avsnittet får en mer urban karaktär med ett mer slutet gaturum. Detta förstärks av att den föreslagna byggnaden är placerad utmed trottoaren med huslivet i linje med gatan.

På den aktuella platsen utgör detta ett avsteg från de ursprungliga stadsplaneidéerna, vilka såg ett syfte i att spara en bit naturmark som ett slags förplats till den bebyggelsegrupp som ligger längs Slätbaksvägen.

Fram till sent 1980-tal mötte bebyggelsen söder om Sköntorpsvägen Årtaskogen här och söderut öppnades ett parkbälte mellan kvarteren längs med Vättersvägen. Detta parkstråk och mötet med Sköntorpsvägen skapade en nod vilken motiverade förläggandet av en kiosk till denna plats. Sedan den senaste exploateringen av kvarteret Åsunden på 1980-talet så är detta förhållande inte kvar.

Det konstateras samtidigt att motivet med byggnader längs med gatan, med butiker i bottenvåningen lika förslaget, är ett mönster som förekommer ställvis i den ursprungliga stadsplanestrukturen. Det förekommer både enskilda byggnader med butiker och liknande i bottenvåningarna och mer samlade butikskvarter, tex runt Årsta torg. Förslaget ansluter även till bebyggelselägena österut längs Sköntorpsvägen i kvarteret Åsnen och Riksbyggens område i KV Eklången.

Vy mot område 1 från nordöst. Till vänster Årstaskogen som numera är naturreservat, till höger parkstråket längs Vättersvägen. I bildens mitt berghällan som sticket ut som en udde i väglandskapet. Denna berghäll är planområdets västra del.

Det konstateras också att den omgivande bebyggelsen och de omgivande områdena på denna plats inte bevarar den ursprungliga karaktären i någon högre grad. Förändringar genomförda under 1950-talet, 1980-talet, 1990-talet och 2010-talet har sammantaget skapat en annan struktur än den ursprungliga. Detta ger att planområdet har en låg känslighet för ytterligare förändringar.

Genom den situation som uppstått så har det uppstått ett behov av ett helhetsperspektiv gällande den långsiktiga hanteringen av Årsta. Se det inledande resonemanget ovan. Det är möjligt att förslaget till hus 1 kan bidra till detta.

Förslaget som sådant utgör ett slags mellanläge mellan att fortsätta på den ursprungliga strukturen med funktionsseparerade lamellhus i park och att fortsätta på den mer nutida princip med blandstad som styrts den senaste exploateringen i kvarteret Åsnen.

WILUND ARKITEKTER & ANTIKVARIER AB
www.wa2.se
kontoret@wa2.se
Nybrogatan 81 | 14 41 Stockholm
tel. 08-23 19 39

Sköntorpsvägen mot öst sedd från föreslagen plats för hus 1. Till vänster ligger kv Eklängen med bus förlagda längs gatulivet.

Förslaget skulle på denna plats innebära en ny byggnadstyp, ett högt skivhus i souterräng. Detta tolkas inte som något negativt för området. Det finns idag ett antal byggnader av avvikande karaktär vilka bidrar till en berättelse om områdets årsringar och utveckling.

Det konstateras samtidigt att åtskillnaden mellan Årstaterassen i söder (Slätbaksvägen) och husen vid Eklängsvägen i väst liksom möjligheten att uppleva stadsdelens ursprungliga byggnadstypologier försvagas.

I förslaget illustreras marken omedelbart väster om den föreslagna byggrätten som en stensatt, torgliknande yta. Detta skulle innebära att Vättersvägens - Årstaskogens parkstråk bryts på denna punkt. Detta vore olämpligt ur kulturmiljösynpunkt, då stadsdelens mönster av mindre enheter separerade av grönområden och den sparade naturliga dalgången skulle försvagas. Detta borde dock kunna hanteras genom att ge ytan en något mer naturlig karaktär och koppla den till naturområdena i norr och söder.

HUS 2 NÄRA KV TOLKEN

Förslagets idé är komplettera punkthusbebyggelsen utmed Ymsenvägen med ett snarlikt hus vid Sköntorpsvägen i väst, i branten ned mot parken. Den föreslagna byggnadens placering efterliknar i grova drag den ursprungliga strukturen med ett snarlikt avstånd till närmaste byggnader och snarlika mått i plan och höjd.

Den ursprungliga stadsplanstrukturen är relativt välbevarad på denna plats och ett av de starkare värdena är det skogsparti som utgör gräns mellan punkthusgruppen uppe på berget och barnrikehusen vid Skagersvägen.

Förslaget innebär en förändring av en ännu relativt välbevarad stadsplanstruktur. Bebyggelsens grundläggande planidé är att punkthusen på höjden utgör en grupp som ligger åtskilda från skivhusen i dalgången. Båda grupperna skall stå i ett sammanhang där de omges av relativt orörda naturpartier, vilka utgör en park. Genom att uppföra ett hus till så förtätas strukturen och de olika grupperna tenderar att växa ihop.

En annan invändning är den som Stadsmuseet har framfört (i remissvar med diarienummer 4.1/1223/2021) att punkthusen medvetet har placerats på landskapets höjdpunkter. Detta för att accentuera landskapets form, för att visualisera stadsdelen på håll och för att förstärka höghusens fördelar med möjlighet till utsikt etc.

På byggnadsnivå så innebär förslaget att den sparade ängsmarken och tillika parken vid barnrikehusen både kommer att minska och förändras, både gällande uttryck och sammanhang.

Sammantaget kan den föreslagna utformningen och placeringen innebära en negativ påverkan på de kulturhistoriska värdena på platsen och på stadsdelsnivå.

I det fortsatta planarbetet för plats/hus 2 är det viktigt att grönstråket som skiljer höghusen på höjden från låghusen i dalen beaktas, samt att exploateringens påverkan på stadsdelsnivå studeras. Byggrättens höjd bör studeras noggrant, så att ett eventuellt punkthus får en snarlik byggnadshöjd relativt marknivån som befintliga punkthus, vilket bättre följer det befintliga bebyggelsemönstret för denna typologi.

Ett tillräckligt ”respektavstånd” mellan punkthusområdet och låghusen vid Skagersvägen bör också arbetas in i det kommande planförslaget, så att den modernistiska planstrukturen fortsatt är avläsbar. För att respektavståndet mellan bebyggelsegrupperna ska upplevas som en del av den ursprungliga bebyggelsemiljön är det viktigt att karaktären av naturmark mot parken och barnrikehusen bibehålls. Detta bör justeras i den fortsatta bearbetningen av förslaget så att en kontinuerlig ”bryn-zon” eller slänt med naturmark skiljer de två bebyggelseområdena även fortsättningsvis.